

תורה שבעל פה

במעגלי המשנה

הוראות

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון – (13x6) – 78 נקודות

פרק שני – (11x2) – 22 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (78 נקודות)

ענו על שש מן השאלות 1-9 (לכל שאלה – 13 נקודות).

1. תורה ומצוות

"כך היא דרכה של תורה: פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה... ובתורה אתה עמל;

ואם אתה עושה כן - 'אשריך וטוב לך' (תהלים קכ"ח, ב')..." (אבות, פרק ו', משנה ד').

א. על פי המשך המשנה, מהו הרווח הכפול של אדם שלומד תורה בדרך המתוארת במשנה? (3 נקודות)

ב. הרב צבי יהודה קוק שלל את אחד הפירושים למשנה המצוטטת.

כתבו מהו הפירוש ששלל הרב צבי יהודה קוק. (4 נקודות)

ג. כתב הרב צבי יהודה קוק: "דווקא במצב כזה של מיעוט אור ייבחר האדם..." (קנין תורה).

(1) הסבירו לאיזה מצב התכוון הרב צבי יהודה קוק בדבריו.

(2) על פי המשך דבריו של הרב צבי יהודה קוק, מה יעזור לאדם במצב כזה לשמור על מצבו הרוחני ואף לרומם אותו?

(6 נקודות)

2. צדקה, אמת ויושר

א. "מי שיש לו מאתיים זוז לא ייטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני" (פאה, פרק ח', משנה ח').

(1) בציטוט שלפניכם יש מקרה ודין. העתיקו למחברתכם רק את המקרה.

(2) חכמים קבעו שבמקרה זה אדם אינו נחשב עני. הסבירו מדוע.

(5 נקודות)

ב. על פי המשך המשנה, באיזה מקרה אדם נחשב עני אף שיש לו מאתיים זוז? (3 נקודות)

ג. "מי שיש לו חמישים זוז, והוא נושא ונותן בהם - הרי זה לא ייטול" (שם, משנה ט').

(1) הסבירו בלשונכם את הביטוי "נושא ונותן בהם".

(2) הראי"ה קוק נימק את דין המשנה וכתב:

"אומנם מי שכבר יש לו כישרון להרוויח על ידי איזה משלח יד, יש לדאוג יותר שלא יסיח דעתו, הישענו על

הצדקה, מחריצות עבודתו לעצמו" (עין איה – פאה, ברכות ב, עמ' 310).

על פי הראי"ה קוק, מהו החשש שבא לידי ביטוי במילים המודגשות בקו?

(5 נקודות)

3. תפילה

א. תנא קמא ורבי יהודה נחלקו בנוגע לסוף זמן תפילת מנחה.

(1) מהו סוף זמן תפילת מנחה לפי תנא קמא, ומהו סוף זמן תפילת מנחה לפי רבי יהודה?

(2) על פי הגמרא, הסבירו את הנימוק לדעתו של תנא קמא אן לדעתו של רבי יהודה.

(5 נקודות)

ב. "תפילות אבות תיקנום... יצחק תיקן תפילת מנחה, שנאמר: 'וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּיָם בְּשָׂדֶה לְפָנוֹת עֵרֶב' (בראשית כ"ד, ס"ג)".

(ברכות כו, ע"ב)

(1) מאיזו מילה בפסוק המצוטט למדו חכמים שיצחק התפלל?

(2) מאילו מילים בפסוק למדו חכמים שהתפילה שהתפלל יצחק הייתה תפילת מנחה?

(4 נקודות)

ג. "בתפילה יש שני קיומים [יסודות] נפרדים הכלולים במושג 'עבודה שבלב'".

(הרב יוסף דב סולובייצ'יק, שיעורים לזכר אבא מארי ז"ל)

על פי הרב יוסף דב סולובייצ'יק, מה הם שני היסודות הכלולים בתפילה? (4 נקודות)

4. ברכות

"אכל תאנים ענבים ורימונים מברך אחריהן שלוש ברכות דברי רבן גמליאל וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלוש".

(ברכות, פרק ו', משנה ח')

א. (1) העתיקו למחברתכם את הטבלה, והשלימו אותה על פי המשנה המצוטטת.

אומר	מקרה	דין

(2) הסבירו את המושגים מן המשנה המצוטטת: "שלוש ברכות", "ברכה אחת מעין שלוש".

(8 נקודות)

ב. "ויש אומרים [בברכה מעין שלוש] 'ונאכל מפריייה ונשבע מטובה', ואין לאומרו. שאין לחמוד הארץ בשביל פרייה וטובה...".

(הרב יעקב בן רבנו אשר, טור, אורח חיים, סימן רח)

(1) הסבירו את ההלכה שבדברי הרב יעקב בן רבנו אשר ("טור") ואת נימוקו להלכה זו.

(2) על פי המשך דברי ה"טור", כתבו מהי הסיבה לשיבה של עם ישראל בארץ־ישראל.

(5 נקודות)

5. שבת

א. "הבונה - כמה יבנה ויהא חייב? הבונה כל שהוא... חייב" (שבת, פרק י"ב, משנה א').

- (1) הסבירו בלשונכם מהו השיעור המזערי (המינימלי) המחייב אדם במלאכת בונה בשבת.
- (2) "הבונה כל שהוא - ...בעל הבית שיש לו נקב בבירתו [בביתו], סותמו. דכוותה [וכך גם היה] גבי משכן שכן קרש שנפלה בו דרנא [תולעת] מטיף לתוכו אבר [עופרת] וסותמו" (תוספות יום טוב, שם).
- על פי ה"תוספות יום טוב", כתבו דוגמה לשיעור בנייה מזערי המחייב אדם במלאכת בונה בשבת.
- (5 נקודות)

ב. בהמשך המשנה כתוב: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף המכה בקורנס על הסדן בשעת מלאכה - חייב...".

- (1) הסבירו בלשונכם את דברי המשנה המודגשים בקו.
- (2) מדוע היה אפשר לחשוב ש"המכה בקורנס על הסדן" לא יתחייב?
- (3) הסבירו מהו הטעם של רבן שמעון בן גמליאל לחיוב במקרה זה.
- (8 נקודות)

6. מועדים – סוכה

א. "בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה, ובמדינה יום אחד..." (סוכה, פרק ג', משנה י"ב).

- (1) "בראשונה" – מילה זו מכוונת לתקופה מסוימת. מהי תקופה זו?
- (2) הסבירו את שני הדינים שבמשנה המצוטטת.
- (3) הסבירו כיצד אחד מן הדינים שבמשנה המצוטטת נלמד מן הפסוק "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עֵבֶת וְעֶרְבֵי נָחַל וְשִׂמַּחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים" (ויקרא כ"ג, מ').
- (8 נקודות)

ב. בהמשך המשנה כתוב: "...התקין רבן יוחנן בן זכאי, שיהא לולב ניטל במדינה שבעה...".

- (1) הסבירו בלשונכם תקנה זו של רבן יוחנן בן זכאי.
- (2) כתבו מהו הטעם לתקנה זו.
- (5 נקודות)

7. מועדים – פסח

א. "ערבי פסחים סמוך למנחה - לא יאכל אדם עד שתחשך" (פסחים, פרק י', משנה א').

- (1) מדוע אסור לאכול בזמן זה?
- (2) יש שפירשו שעל פי המשנה, אפילו על עניים נאסר לאכול בזמן זה.
- מדוע היה אפשר לחשוב שאיסור זה אינו חל על עניים? כתבו הסבר אחד.
- (5 נקודות)

ב. "ואפילו עני שבישראל - לא יאכל עד שיסב" (שם).

מדוע היה אפשר לחשוב שעני אינו חייב להסב? (3 נקודות)

ג. "ולא יפחתו לו מארבעה כוסות של יין..." (שם).

- (1) על מי מוטלת החובה לדאוג לעני לצורכי ליל הסדר?
- (2) מהו המסר שלומדים מהלכה זו?
- (5 נקודות)

8. קטע שלא נלמד

למדו את המשנה שלפניכם, וענו על השאלות שאחריה. היעזרו בפירוש של הרב פינחס קהתי המובא מתחת למשנה.

מגילה, פרק ג', משנה א'

בְּנֵי הָעִיר שֶׁמָכְרוּ... בֵּית הַכִּנְסָת - לִוְקָחִין תְּבָה;

תְּבָה - לִוְקָחִין מְטַפְחוֹת;

מְטַפְחוֹת - לִוְקָחִין סְפָרִים;

סְפָרִים - לִוְקָחִין תּוֹרָה.

אָבֵל אִם מָכְרוּ תּוֹרָה - לֹא יִקְחוּ סְפָרִים;

סְפָרִים - לֹא יִקְחוּ מְטַפְחוֹת;

מְטַפְחוֹת - לֹא יִקְחוּ תְּבָה;

תְּבָה - לֹא יִקְחוּ בֵּית הַכִּנְסָת...

וְכֵן בְּמוֹתְרֵיהֶן.

פירוש הרב פינחס קהתי

משנתנו באה ללמד שאם מוכרים דבר שיש בו קדושה, אין לוקחים [קונים] בדמיו [בסכום הכסף שהתקבל מן המכירה] אלא דבר שקדושתו חמורה יותר, שמעלים בקודש ואין מורידין.

בְּנֵי הָעִיר שֶׁמָכְרוּ... בֵּית הַכִּנְסָת - אם מכרו בית הכנסת, לִוְקָחִין תְּבָה - ארון הקודש... מכרו תְּבָה - ארון הקודש, לִוְקָחִין מְטַפְחוֹת - לספרי תורה. מכרו מְטַפְחוֹת, לִוְקָחִין סְפָרִים - נביאים וכתובים... מכרו סְפָרִים, לִוְקָחִין תּוֹרָה - ספר תורה. אָבֵל אִם מָכְרוּ תּוֹרָה, לֹא יִקְחוּ סְפָרִים - לפי שעל ידי כך מורידים מקדושת הדמים [הכסף], וכבר הזכרנו שמעלים בקודש ואין מורידים. מכרו סְפָרִים, לֹא יִקְחוּ מְטַפְחוֹת; מכרו מְטַפְחוֹת, לֹא יִקְחוּ תְּבָה; מכרו תְּבָה, לֹא יִקְחוּ בֵּית הַכִּנְסָת... וְכֵן בְּמוֹתְרֵיהֶן - במה שנשאר מן הדמים, צריכים לקנות דבר שקדושתו חמורה, כגון מכרו ספרים ולקחו ברוב דמיהם ספר תורה, אסור לקנות במותר דבר שקדושתו פחותה.

א. (1) "בני העיר שמכרו... בית הכנסת - לוקחין תיבה".

הסבירו את המקרה ואת הדין שבציטוט. בתשובתכם ציינו מהי "תיבה".

(2) "ספרים - לוקחין תורה".

הסבירו את המקרה ואת הדין שבציטוט. בתשובתכם ציינו מה הם "ספרים".

(6 נקודות)

ב. "אבל אם מכרו תורה - לא יקחו ספרים".

מהו הטעם לדין שבציטוט? (3 נקודות)

ג. חברי ועד בית הכנסת מכרו את ארון הקודש. בסכום הכסף שהתקבל ממכירת ארון הקודש הם קנו מטפחות לספרי תורה, ונשאר להם עודף. בעודף שנשאר הם מעוניינים לקנות משהו אחר לצורכי בית הכנסת.

(1) מה רשאים חברי ועד בית הכנסת לקנות בעודף שנשאר?

(2) צטטו מן המשנה את המילים שמהן נלמד דין זה.

(4 נקודות)

9. יסודות תורה שבעל פה

- א. לאחר חורבן בית המקדש, בתקופת רבן יוחנן בן זכאי, הועבר מוסד חשוב מירושלים לעיר אחרת.
מהו מוסד זה, ולאילו עיר הוא הועבר? (3 נקודות)
- ב. (1) כתבו שמות של שני חיבורים מתקופת הראשונים.
(2) הסבירו מהי "ספרות השו"ת".
(5 נקודות)
- ג. (1) "יש טועים שחושבים שהשלום העולמי לא ייבנה כי אם על ידי צביון אחד בדעות ותכונות" (הראי"ה קוק, עולת ראיה).
כתבו בלשונכם מהי הטעות שאליה מתכוון הראי"ה קוק בדברים אלה.
(2) "על כן תלמידי חכמים מרבים שלום, כי במה שהם מרחיבים ומבארים ומיילדים דברי חוכמה חדשים... שיש בהם ריבוי וחילוק עניינים, בזה הם מרבים שלום" (הראי"ה קוק, שם).
על פי הראי"ה קוק, כיצד תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם?
(5 נקודות)

פרק שני (22 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 10–12 (לכל שאלה – 11 נקודות).

10. בין אדם לחברו

- א.** "השופך מים ברשות הרבים, והוזק בהן אחר - חייב בנזקו" (בבא קמא, פרק ג', משנה ב'). בפירוש שבחוברת הלימוד כתוב: "השופך מים ברשות הרבים - אפילו ברשות". על פי הפירוש שבחוברת, הסבירו את המקרה. (3 נקודות)
- ב.** "מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה" (בבא בתרא, פרק ב', משנה ז').
- (1) מהו הטעם לדין שבמשנה המצוטטת?
- (2) "עיין רמב"ן... דחוץ לארץ תינוול ותינוול. פירוש והלוואי יעזבו יושביה, ויתיישבו בארץ-ישראל". (הרב משה סופר, חתם סופר, בבא בתרא, דף כד, ע"ב)
- I. על פי הרמב"ן, היכן חל הדין שבמשנה המצוטטת, והיכן אינו חל הדין שבמשנה המצוטטת?
- II. על פי דברי הרב משה סופר המצוטטים, מהו הטעם לדברי הרמב"ן? (8 נקודות)

11. כבודו של אדם

- א.** "אמר רבי תנחומא: אם עשית כן [פגעת בכבוד חברך] דע למי אתה מבזה, 'בְּדָמוֹת אֱ-לֹהִים עֲשֵׂה אֹתוֹ' (בראשית ה', א')." (בראשית רבה, פרשה כד, אות ז)
- הסבירו את דברי רבי תנחומא, וכתבו כיצד הוא למד את דבריו מן הפסוק שבציטוט. (5 נקודות)
- ב.** בנוגע לעונשים שבית הדין גוזר כתב הרמב"ם:
- "כל אלו הדברים [העונשים] לפי מה שיראה הדיין שזה ראוי לכך... ואל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו". (רמב"ם, הלכות סנהדרין, פרק כד, הלכה י)
- הסבירו את דברי הרמב"ם. (3 נקודות)
- ג.** "הוא היה אומר: חביב אדם שנברא בצלם..." (אבות, פרק ג', משנה י"ד).
- על פי הרב מאיר שמחה מדווינסקי ("משך חכמה"), כיצד "צלם א-לוהים" בא לידי ביטוי באדם? (3 נקודות)

12. ארץ-ישראל

- א.** "אין מגדלין בהמה דקה בארץ-ישראל" (בבא קמא, פרק ז', משנה ז').
- (1) כתבו דוגמה ל"בהמה דקה".
- (2) "אין מגדלין בהמה דקה בארץ-ישראל מפני שפושטין לשדות" (רמב"ם, פירוש המשנה שם).
- על פי הרמב"ם, הסבירו את הטעם לדין שבמשנה המצוטטת.
- (3) הרב אשתורי הפרחי הביא טעם אחר לדין שבמשנה המצוטטת. הסבירו טעם זה. (7 נקודות)
- ב.** "והמדובר בתלמוד הוא כשכל אחד לבדד ישכון ובאין סידור והסכמה כללית לגידול הבהמה הדקה". (הרב אליעזר וולדינברג, "ציץ אליעזר", שו"ת "ציץ אליעזר", חלק ז, סימן כד)
- הרב אליעזר וולדינברג ("ציץ אליעזר") התיר בימינו לגדל בהמה דקה בארץ-ישראל.
- על פי ה"ציץ אליעזר", הסבירו מדוע בימינו מותר לגדל בהמה דקה בארץ-ישראל אף שבתקופת התלמוד נאסר לגדלה בארץ-ישראל. (4 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך